

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Мариян Стоядинов,
Православен богословски факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”

Задължителна информация

Научна област (област на висше образование): Хуманитарни науки

Професионално направление: 2.4. Религия и теология

Научна специалност: Християнска философия

Обучаваща институция: СУ „Св. Климент Охридски”, Богословски факултет, катедра по Систематическо богословие

Заглавие/тема на дисертационния труд: „Синергията в антропологическото учение на преподобни Максим Изповедник”

Дисертант: Петър Петков Узунов

Научен ръководител: проф. д-р Иван Христов

Предложената за рецензия докторска дисертация е посветена на един аспект от антропологията, респ. христологията, на преп. Максим Изповедник, който има голямо значение за формиране на църковното учение за синергията между Бога и човека изобщо.

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Петър Узунов е зачислен за редовен докторант в катедрата по Систематическо богословие на Богословски факултет на СУ през 2019 г. Отчислен е с право на защита от ФС на Бог. Ф. през 2022 г. Процедурата е протекла в съответствие с изискванията на закона и подзаконовите актове.

Дисертацията е в обем 178 стр. и е структурирана в **предговор, списък на съкращенията, увод, три глави, заключение и библиография**. В библиографията са включени *извори* – съчиненията на преп. Максим, включени в различни поредици, *светоотечески издания* в превод на български и руски, *справочни издания, речници, изследвания* на английски, български, гръцки, руски и френски език, обособени в раздели: *на кирилица и на латиница*.

Петър Узунов познава в основни линии състоянието на изследванията от последния век. Не познава обаче редица текстове от български автори относно синергията, които биха му били от полза (вкл. моето изследване върху *Божията благодат*, изследването на С. Симеонов върху *перихоресиса* и др.). Относно антропологията на преп. Максим изглежда странно, че докторант, който посяга към подобна тема, не познава студиите на Свилен Тутеков върху св. Максим (*Евхаристийният подход към тайната на личността в богословието на св. Максим Изповедник, Поглед към богословието на волята у св. Максим Изповедник, Подвигът като екзистенциален път на общение (кинонийни измерения на аскезата в богословското учение на св. Максим Изповедник, Логосоологията на св. Максим Изповедник и синтезът на онтологията и етиката*). Беглото споменаване, че последният има публикувана монография (435 страници, между другото) относно аретологията и антропологията на преп. Максим, не променят общото впечатление. Тези пропуски ме карат да подчертая за пореден път, че преди да разлистят текстове на чужди езици, нашите докторанти трябва да познават отлично българската богословска академична традиция.

Относно оригиналността на труда нямам основания да се съмнявам, нито съм съм установил некоректни заимствания.

Авторефератът (в обем от 44 страници) сумира основните параметри в докторската дисертация: *актуалност на темата, цел и задачи на*

изследването (последните са описани хаотично: първа, втора, първа, втора, трета...), *методология, обект и предмет, и състояние на изследванията.* Приложена и *самооценка на научните приноси.* Съдържанието на автореферата дава сумарна представа за достойнствата на основния труд.

Докторантът има три публикувани текста, които имат отношение към темата на дисертацията. Количествено и съдържателно те отговарят на изискванията на закона и правилниците на СУ „Св. Климент Охридски”.

Езиково текстът не е на очакваното ниво. Има нужда от сериозна стилистична редакция, както и от коректорски прочит. Непознаването на правилото за пълния член в българския език, за съжаление, не е проблем само на тази докторска дисертация. Неудачно е наличието на множество абзаци от едно изречение. Доколкото се запознах със становищата на колегите, коментирали текста в катедра, проблемите са забелязани и препоръките са направени навреме. И на този етап обаче резултатът не е задоволителен. Не бих препоръчал публикуване на текста в този му вид.

2. Научни приноси

Докторантът е формулирал четири научни приноса.

Като **първи** принос е посочено, че „за първи път у нас” е „осъществено цялостно специализирано богословско изследване на аскетическото учение на св. Максим в контекста на неговата антропология”. Не мога да приема подобен приносен характер на изследването, първо, защото приносите не бива да се ограничават до „у нас”. Това може да е достойнство на работата в локален контекст, но не и научен принос по същество. Освен това, ако авторът познава монографията на Свилен Тутеков върху аретологията и антропологията на преп. Максим Изповедник (*Добродетелта заради*

истината, Велико Търново, изд. „Синтагма”, 2009), би ограничил приноса си до по-конкретна изследователска територия.

Като **втори** принос е посочено, че са *разгледани* „етапите на осъществяване на синергийното единение, отвеждащо към обожението – деятелно любомъдрие, естествено съзерцание, богопознание и богообщение, като в тази връзка са привлечени понятия от аскетическата практика на св. Максим.” Разбира се, без това *разглеждане* дисертацията не би била възможна. Трудно може да се предположи, че текстът на Узунов запълва празнота в досегашните изследвания, посветени на преп. Максим. *Разглеждането* не може да бъде принос. Най-малкото, защото такава има и у Сергей Епифанович (Преподобният Максим Изповедник и византийското богословие, С., изд. „Омофор”, 2008, гл. 26 – 28), и у Тутеков (вж. втора глава на споменатата по-горе монография).

Третият принос, изтъкнат от докторанта, гласи, че „в полето на антропологията на св. Максим като приносен момент на изследването може да се посочи проучването на разгръщането на човешкото битие посредством аскезата от чисто физическия модус на съществуване през благобитието към вечното битие.” Проучването е процес, докато приносът е резултат. Изследването в случая е приносно за структурата на дисертацията и до там.

Четвъртият принос е формулиран като „научно-практически”, тъй като „елементи от дисертацията са представени на сайта на Центъра за изследване на патристичното и византийско духовно наследство и могат да послужат на студентите във връзка с тяхното обучение”. Това не е научен принос по същество. Първо, защото дисертацията не е учебното помагало; това е съвсем различен жанр. Второ, защото евентуалната защита на докторската теза по дефиниция предхожда публикуване на текста, вкл. и в електронен вариант.

Впечатлението ми от *самооценката на научните приноси* е, че докторантът изпитва затруднение в това да формулира научен принос. Методологична помощ от страна на колегиума в процеса на работа определено би му била от полза.

Ако тази рецензия се изчерпваше с оценката **само** на научните приноси, какъвто е стандартът в моя университет, оценката ми би била **отрицателна**. В случая обаче ще отдам заслуженото на ясната структура на изследването, на труда, който докторантът е положил в синтеза на данните, с които разполага, както и на изпълнението на задачите, които си е поставил в началото на своята работа.

Тук е мястото да спомена, че съм запознат с препоръките, които членовете на катедрата са отправили към Петър Узунов и с които той частично се е съобразил. Констатациите на колегите са изцяло положителни и в качеството си на външен спрямо обучаващата колегия рецензент, не мога да пренебрегна и техните становища. Ако според обучаващото звено докторантът е постигнал нивото за образователната и научна степен „доктор“ по богословие на Софийския университет, то не би било закономерно други критерии да бъдат водещи.

3. Заключение

Предвид казаното по-горе, заявявам, че ще гласувам за присъждането на Петър Петков Узунов на образователната и научна степен „доктор“ (по научната специалност „Християнска философия“ в професионалното направление „Религия и теология“).

Велико Търново, 30.08.2023 г.

Рецензент:.....

(доц. д-р Мариян Стоядинов)